

Janina Dłużyńska, Bogumiła Warząchowska

Zasoby archiwalno-biblioteczne archiwum redakcji "Gościa Niedzielnego"

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 3-4/3/4, 91-98

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

JANINA DŁUŻYŃSKA

*Kierownik Archiwum Redakcji Gościa Niedzielnego
w latach 1985-2008*

BOGUMIŁA WARZĄCHOWSKA

Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

ZASOBY ARCHIWALNO-BIBLIOTECZNE ARCHIWUM REDAKCJI „GOŚCIA NIEDZIELNEGO”

W polskiej terminologii archiwalnej termin „archiwum” pojawił się w XIII wieku na oznaczenie zbioru dokumentów. W wieku XVI rozszerzono zakres tego pojęcia; od tego czasu zaczęło ono oznaczać także miejsce przechowywania dokumentów. Obecnie, zgodnie z *Polskim Słownikiem Archiwalnym*, termin „archiwum” ma wiele znaczeń, m.in. jest to „komórka organizacyjna instytucji powołana do przejmowania, przechowywania, porządkowania i zabezpieczenia materiałów archiwalnych tej instytucji” (Maciejewska, 1974, s. 19). Temat archiwów w polskiej literaturze ma znaczną liczbę opracowań, własne czasopisma a także jest przedmiotem warsztatów i wielu konferencji poświęconych tym zagadnieniom.

Przedmiotem niniejszej pracy jest archiwum redakcyjne, którym jest „zbiór wycinków prasowych, fotografii, roczników pism i czasopism przechowywanych w oddzielnym miejscu, stanowiących nieodzowną pomoc w pracy redakcji czasopisma” (Birkenmajer, 1971, szp. 70). Archiwum redakcji katolickiego tygodnika „Gościa Niedzielnego” powstało w 1985 roku. Redaktorem naczelnym „Gościa” był wówczas ks. Stanisław Tkocz (Myszor, 2009, s. 418-419; Babuchowski, 2004). Utworzenie Archiwum zbiegło się w czasie ze zmianą władzy biskupiej. Dotychczasowego ordynariusza diecezji śląskiej, Herberta Bednorza (Myszor, 2009, s. 17-18), zastąpił bp Damian Zimoń (Sławek, 2007). Na ile zmiana na stolicy biskupiej miała wpływ na powstanie tak istotnego działu redakcji, jak archiwum, trudno sprawdzić, ważne jest, że podjęta wówczas decyzja była słuszna i konieczna. Materiały archiwalne redakcja „Gościa Niedzielne-

go” zbierała od początku założenia czasopisma, były one jednak rozproszone w różnych działach redakcji, co w wielu sytuacjach utrudniało bieżącą pracę.

Od momentu powołania Archiwum i przydzielenia na jego działalność odrębnego pomieszczenia, wyposażonego w podstawowy, niezbędny sprzęt, całą dokumentację uporządkowano i ułożono zgodnie z wymaganiami metodyki archiwistycznej. Ostatecznym celem utworzonego Archiwum było gromadzenie, przechowywanie, opracowywanie i udostępnianie materiałów dotyczących historii „Gościa Niedzielnego” (Gawor, 1975) i miesięcznika „Mały Gość Niedzielny” (Gryniewicz, 2003; Grajewski, 2008, s. 168-174).

Należy wspomnieć, że pierwszy numer „Gościa Niedzielnego” ukazał się 9 września 1923 roku, a zaprezentowano go w czasie obrad II Śląskiego Zjazdu Katolickiego, który odbył się w Królewskiej Hucie, oraz we wszystkich kościołach parafialnych Górnego Śląska (*Polecenie*, 1923). Zachętą do zainteresowania się tym czasopismem były słowa ks. Augusta Hlonda (Myszor, 2009, s. 119-120), który napisał, że nowe pismo „przychodzi jako przyjaciel ludu z otwartym słowem prawdy. Nie chce nikomu schlebiać. Nie służy żadnemu stronnictwu politycznemu ani nie jest wyrazem interesów jakiegoś odłamu społeczeństwa. Chce w mroki szare wnieść promień światła. Chce w duszną atmosferę społeczną tchnąć orzeźwiający powiew Chrystusowego ducha” (Hlond, 1923). Słowa pierwszego biskupa katowickiego A. Hlonda, mimo upływu prawie dziewięćdziesięciu lat, są nadal aktualne, służą jako wskazówka w pracy redakcyjnej i są zachętą dla czytelników.

Zgromadzone w redakcji na przestrzeni kilkudziesięciu lat zbiory, udostępniane są głównie pracownikom periodyku do bieżącej pracy, jak również do prowadzenia badań źródłowych. Dzięki tym materiałom powstało wiele publikacji, omawiających pracę redakcji i zatrudnionych w niej osób (Sobański, 2006; Tkocz, 2008; Zwoźniakowa, 1993).

Zasób Archiwum redakcji „Gościa Niedzielnego” stanowią dokumenty usystematyzowane w podstawowych działach:

1. Dokumenty przekazane przez sekretariat redakcji;
2. Archiwum prasowe;
3. Księgozbiór podręczny;
4. Archiwum zdjęć;
5. Zbiory specjalne.

Na **dokumenty sekretariatu** redakcji składają się głównie: korespondencja z autorami tekstów, czytelnikami, instytucjami; zaproszenia do udziału w różnych spotkaniach, konferencjach, imprezach

oraz korespondencja z władzami państwowymi. Redakcja „Gościa Niedzielnego” oczekiwała aktywnego udziału czytelników i prenumeratorów, a także autorów i współpracowników (już od pierwszego numeru) w dialogu z pracownikami czasopisma. Część listów była zamieszczana na łamach pisma, na znaczną część redakcja odpowiadała bezpośrednio zainteresowanym, ale cała korespondencja jest pieczołowicie przechowywana. Wśród listów na szczególną uwagę zasługuje korespondencja z Głównym Urzędem Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (Grajewski, 1993, s. 30-32). Dotyczyła ona cenzury, przydziału papieru, zmiany nakładu.

Archiwum prasowe tworzy zbiór artykułów z bieżących czasopism, informacji prasowych z różnych dziedzin, wykorzystywanych przy redagowaniu poszczególnych numerów pisma. Wyjątkową wartość posiada bogaty zbiór wycinków dokumentujących wydarzenia 1980 roku i okresu stanu wojennego (Grajewski, 2008, s. 121-174). Archiwum prasowe jest zbiorem zamkniętym, obejmującym lata 1985-2000.

Zasób biblioteki podręcznej do końca 2009 roku wynosił 7 834 woluminy. Są to druki zwarte oraz 300 tytułów czasopism i innych wydawnictw ciągłych. Podstawą pracy członków redakcji „Gościa Niedzielnego” jest stały i nieograniczony dostęp do literatury, mimo bogatych zasobów bibliotek lokalnych, takich jak Biblioteka Śląska i Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, które znajdują się w pobliżu siedziby redakcji. Praca redakcyjna wymaga bowiem stałego wglądu do materiałów źródłowych lub opracowań, zgromadzonych we własnej bibliotece podręcznej. Pracujący w redakcji korzystają głównie z informacji encyklopedycznych, słownikowych, leksykograficznych, biograficznych i bibliograficznych. Szybko zdobyta rzetelna informacja, czyni autora wiarygodnym twórcą, a redakcja zyskuje uznanie czytelników. Znaczną większość zbiorów biblioteki podręcznej stanowią dary przekazywane przez rodziny zmarłych księży¹. Są to również nowości książkowe, przysyłane przez wydawnictwa do recenzji lub jako materiały promocyjne, nadsyłane z prośbą o zamieszczenie informacji o nich w formie reklamy na łamach „Gościa Niedzielnego”. Wśród publikacji stanowiących główny zrąb księgozbioru przeważają wydawnictwa z zakresu teologii, historii Kościoła, nauki społecznej Kościoła, stosunków państwo-Kościół, prawa kanonicznego, religioznawstwa, a także

¹ Przekazano m.in. pośmiertne księgozbiory księży: Henryka Piechy, Romana Kempego, Stanisława Tkocza – redaktorów „Gościa Niedzielnego”.

z innych dziedzin (np. historii ze szczególnym uwzględnieniem historii Śląska, socjologii, psychologii, filozofii, prasoznawstwa, literatury, sztuki, muzyki, kultury).

W księgozbiornym podręcznym poza publikacjami zwartymi znalazły się także czasopisma i wydawnictwa ciągłe. Jest to głównie prasa katolicka, w tym najpoczytniejsze pisma, gromadzone w miarę możliwości w pełnych rocznikach. Roczniki „Gościa Niedzielnego” zachowane są w komplecie od 1923 roku. W 2002 roku roczniki 1923-1939 i 1945 zostały zdigitalizowane w celu zabezpieczenia i ochrony przed nadmiernym wykorzystaniem (zacytaniem). Era Internetu z jednej strony ograniczyła osobisty kontakt z czytelnikiem, ale z drugiej – stworzyła nowe możliwości w zakresie usprawnienia organizacji pracy Archiwum. Szczególnie użyteczną rolę spełnia digitalizacja zbiorów. Przeniesienie ich na nośnik elektroniczny zwiększa dostępność zbiorów i pozwala zachować dłuższą żywotność oryginałów dokumentów. Digitalizację w Archiwum „Gościa Niedzielnego” na zlecenie Wydawnictwa Kurii Metropolitalnej „Gość Niedzielny” wykonała Biblioteka Śląska w Katowicach. Obecnie zawartość „Gościa” można przejrzeć w formie płyty CD ROM w Archiwum oraz w zasobach Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (Drabek, Koziara i Tomaszewski, 2008).

W bibliotece redakcji „Gościa Niedzielnego”, by usprawnić wyszukiwanie materiałów, opracowano cztery katalogi: katalog książek (alfabetyczny i rzeczowy), katalog czasopism, katalog zdjęć oraz katalog zbiorów specjalnych. Każdy dokument wpływający do Archiwum jest opracowywany, a informacja o jego lokalizacji umieszczana we właściwym katalogu. Profesjonalnie opracowany materiał, odpowiednio skatalogowany i zaklasyfikowany, usprawnia codzienną pracę redakcji.

Zbiory fotograficzne zostały przekazane do Archiwum w 2004 roku i liczą 15 443 jednostki. Zdjęcia są przechowywane w specjalnej metalowej szafie z wiszącymi teczkami. Każde zdjęcie opatrzone zostało metryczką, na której znajduje się nazwa autora zdjęcia, rok wykonania fotografii oraz nazwiska osób lub nazwa sfotografowanego obiektu. Katalog zdjęć został utworzony w bazie danych programu Works. Zdjęcia dokumentują wydarzenia z życia Kościoła diecezjalnego w Polsce i na świecie. Na łamach „Gościa Niedzielnego”, którego problematyka dotyczyła, co oczywiste, przede wszystkim spraw lokalnej społeczności katolickiej, zamieszczano też inne materiały; stąd też w zbiorach fotograficznych znalazły się zdjęcia ukazujące przebieg różnorodnych wydarzeń społecznych czy kulturalnych ([Brzoza], 1998).

Na **zbiory specjalne** składa się 858 pozycji, z czego 808 to ulotki, obrazki, zaproszenia, foldery, nekrologi zmarłych księży, pocztówki, broszury („Gość”), a 50 – to zbiory multimedialne: taśmy magneto-fonowe (nasłuch z Radia Watykańskiego), płyty CD i mapy.

Archiwum „Gościa Niedzielnego” przez pierwsze dziesięć lat było prowadzone przez Janinę Dłużyńską, absolwentkę *informacji naukowej i bibliotekoznawstwa*. W latach 1995-2003 pracowały w nim dwie osoby, a po zmianach organizacyjnych w Wydawnictwie Kurii Metropolitalnej „Gość Niedzielny” ponownie zajmowała się nim jedna osoba.

Lata dziewięćdziesiąte to czas intensywnej komputeryzacji redakcji, która nie ominęła również archiwum. W 1991 roku maszynę do pisania w redakcji i w Archiwum zastąpił komputer, a podłączony niebawem Internet dał początek działalności informacyjno-bibliograficznej redakcji. W szybkim tempie należało dostosować pracę w archiwum do stale rosnących potrzeb. Kartkowy katalog książek został przeniesiony do bazy danych programu Works, wykorzystywanego na potrzeby małych firm i księgozbiorów podręcznych. Wystarczał on do systematycznego wprowadzania kolejnych nowości. Zaistniała również potrzeba sporządzenia bibliografii zawartości „Gościa Niedzielnego”. Na te potrzeby została także wykorzystana baza danych stworzona w programie Works. Bibliografia gromadzi opisy artykułów od 1995 roku zamieszczonych w wydaniu głównym, wydaniach mutacyjnych (to jest 18 dodatków innych diecezji) (Grajewski, 2008, s. 204-214, 241-261) oraz wydaniach specjalnych². Bibliografia zawartości roczników zawiera 15 443 opisy.

Głównym zadaniem Archiwum „Gościa Niedzielnego” jest gromadzenie i opracowanie zbiorów, które w pełni zaspokoją potrzeby redakcji. Z dokumentacji archiwalnej korzystali i wciąż korzystają nie tylko redaktorzy tygodnika, ale także studenci i doktoranci piszący prace o powstaniu i rozwoju czasopisma diecezjalnego³, rodzinie⁴ i wychowa-

² Wydania specjalne dotyczą szczególnych wydarzeń w kościele diecezjalnym, np.: wizyta Ojca świętego w Katowicach, uroczystości jubileuszowe obrazu Matki Bożej Piarkarskiej, beatyfikacje lub kanonizacje błogosławionych i świętych.

³ B. Reder: *Geneza i rozwój diecezjalnego tygodnika katolickiego „Gość Niedzielny”*. Katowice 1987. [mps] Biblioteka Teologiczna; E. Gryniewicz: *„Gość Niedzielny” w latach 1923-1939. Próba monografii*. Katowice 2003. [mps] Biblioteka Bibliologiczna.

⁴ J. Lubina: *Etyka życia małżeńskiego i rodzinnego na łamach „Gościa Niedzielnego” w latach 1923-1956*. Kraków 1974. [mps] Biblioteka Teologiczna; D. Pietruszka: *Ewolucja modelu rodziny na łamach tygodników „Gość Niedzielny i „Polityka”*. Katowice 2007. [mps] Biblioteka Teologiczna.

niu⁵, kwestiach społecznych⁶, narodowych⁷, politycznych⁸ i ekumenicznych⁹, zagadnieniach związanych z wykorzystaniem Biblii¹⁰. Nie zabrakło i takich, którzy poszukiwali materiałów z zakresu działalności prasy katolickiej, ruchu wydawniczego i szeroko pojętej historii Kościoła na Śląsku. Wszystkie zgromadzone materiały udostępniane są pracownikom redakcji bez jakichkolwiek ograniczeń. Inne osoby, po wcześniejszym uzgodnieniu terminu, korzystają na miejscu w pomieszczeniu archiwum w godzinach pracy redakcji w obecności pracownika instytucji.

Z roku na rok zasób archiwalny powiększa się, a tym samym brakuje miejsca na nowe dokumenty. Jak we wszystkich bibliotekach i archiwach, również w „Gościu” stale toczy się spór o sposoby zapewnienia dodatkowej powierzchni dla zbiorów, którą trzeba pozyskiwać głównie poprzez selekcję zasobów (Warzachońska, 2006). Książki i czasopisma otrzymywane w więcej niż jednym egzemplarzu systematycznie są przekazywane do Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, która ze względu na rosnące potrzeby czytelnicze, uzu-

⁵ M. Matejczyk: *Problem wychowania dziecka ukazany na łamach „Gościa Niedzielnego” 1957-1973*. Kraków 1975. [mps] Biblioteka Teologiczna; V. Saravania: *Model wychowania dzieci według czasopisma „Gość Niedzielnny” w latach 1965-1986*. Lublin 1986. [mps] Biblioteka Teologiczna; J. Lubina: *Treść IV-go przykazania Bożego ukazana na łamach „Gościa Niedzielnego” w latach 1923-1956*. Kraków 1973. [mps] Biblioteka Teologiczna.

⁶ J. Jarczyk: *Misyjna akcja społeczna na podstawie wypowiedzi „Gościa Niedzielnego” w latach 1970-1980*. Katowice 1982. [mps] Biblioteka Teologiczna; A. Tatarzyn: *Duszpasterstwo robotników w Diecezji katowickiej w 1925-1939 w świetle „Gościa Niedzielnego”*. Studium historyczno-pastoralne. Katowice 1981. [mps] Biblioteka Teologiczna.

⁷ H. Dittrich: *Problematyka narodowościowa na łamach „Gościa Niedzielnego” w latach (1931, 1932, 1933)*. Kraków 1963. [mps] Biblioteka Teologiczna; E. Grajcie: *Stosunki narodowościowe na Śląsku na podstawie „Gościa Niedzielnego” w latach 1934-1936*. Kraków 1963. [mps] Biblioteka Teologiczna; H. Madej: *Sytuacja narodowościowa na Górnym Śląsku w okresie międzywojennym na podstawie „Gościa Niedzielnego” w latach 1937-1939*. Kraków 1964. [mps] Biblioteka Teologiczna; T. Langer: *Postawy narodowe młodzieży śląskiej na łamach „Gościa Niedzielnego” 1925-1939*. Katowice 2003. [mps] Biblioteka Teologiczna.

⁸ B. Kornek: *Kościół rzymsko-katolicki w Związku Radzieckim w relacjach podstawowych czasopism „Gość Niedzielnny”, „Przewodnik Katolicki”, „Tygodnik Powszechny”*. Katowice 1993. [mps] Biblioteka Teologiczna; K. Brzosko: *Walka z propagandą komunistyczną na łamach „Gościa Niedzielnego” 1923-1939*. Katowice 2003. [mps] Biblioteka Teologiczna.

⁹ T. Pietrzyk: *Problematyka ekumeniczna na łamach „Gościa Niedzielnego” w latach 1954-1978*. Katowice 1984. [mps] Biblioteka Teologiczna.

¹⁰ P. Kornas: *Biblia w tygodniku katolickim „Gość Niedzielnny”*. Studium historyczno-bibliograficzne. Kraków 1976. [mps] Biblioteka Teologiczna.

pełnia i poszerza zakres literatury. Dogodna lokalizacja i bliskie sąsiedztwo Redakcji „Gościa Niedzielnego” i Biblioteki Teologicznej sprawia, że pracownicy redakcji często korzystają ze zbiorów Biblioteki. W zasobie archiwalnym pozostają te materiały, które są najbardziej aktualne oraz konieczne do bieżącej pracy redakcji.

Uwzględniając oczekiwania pracowników redakcji i innych użytkowników korzystających z zasobów archiwalnych, należałoby sukcesywnie digitalizować kolejne roczniki „Gościa Niedzielnego”, co pozwoliłoby na lepsze poznanie zawartości periodyku bez ograniczeń czasowych i lokalizacyjnych.

Bibliografia

- Babuchowski A. (red.) (2004), *Menadżer Bożego Słowa. Ks. Stanisław Tkocz 1931-2003*. Katowice.
- Birkenmajer A. (red.) (1971), *Encyklopedia Wiedzy o Książce*. Wrocław.
- [Brzoza J.] (red.) (1998), *75 lat „Gościa Niedzielnego” 1923-1998*. Katowice.
- Drabek A., Koziara A., Tomaszewski M. (2008), *Projekty digitalizacyjne w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego*. W: Biblioteka otwarta. Wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Red. M. Kycler, D. Pawelec. Katowice, s. 91-103.
- Gawor J. (1975), *Czasopisma diecezji katowickiej*. „Nasza Przeszłość” T. 44, s. 145-158.
- „Gość Niedzielnny”. *Co tydzień w Twoim domu (1994)*. Katowice [broszura reklamowa].
- Grajewski A. (1993), *Świadek i uczestnik. 70 lat „Gościa Niedzielnego” (1923-1993)*. Katowice.
- Grajewski A. (2008), *Twój Gość*. Katowice.
- Gryniewicz E. (2003), *„Gość Niedzielnny” w latach 1923-1939. Próba monografii*. Katowice Praca magisterska. Pod kier. prof. dr hab. I. Sochy. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.
- Hlond A. (1923), *Arcypasterska zachęta*. „Gość Niedzielnny” R.1, nr 1, s. 1.
- Maciejewska W. (red.) (1974), *Polski Słownik Archiwalny*. Warszawa.
- Myszor J. (red. nauk.) (2009), *Bednorz Herbert (1908-1989)*. W: Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922-2008. Katowice, s. 17-18.

- Myszor J. (red. nauk.) (2009), *Hlond August (1881-1948)*. W: Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922-2008. Katowice, s. 119-120.
- Myszor J. (red. nauk.) (2009), *Tkocz Stanisław (1931-2003)*. W: Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922-2008. Katowice, s. 418-419.
- Polecenie „Gościa Niedzielnego”* (1923). „Rozporządzenia Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego” R. 1, nr 6, s. 10.
- Sławek T. (2007), *Świat, uniwersytet, wiara. Laudacja z okazji przyznania Księdzu Arcybiskupowi dr. Damianowi Zimoniowi, Metropolicie Katowickiemu godności honoris causa Uniwersytetu Śląskiego*. W: Archiepiscopus Damianus Zimmoń Doctor Honoris Causa Universitatis Silesiae Catoviciensis. Oprac. Z. Kadłubek, P. Wilczek. Katowice, s. 23-36.
- Sobański R. (2006), *Dylematy*. T. 1-4. Katowice.
- Tkocz S. (2008), *Jednoczyć czytelników. Wybór publicystyki religijnej i społecznej redaktora naczelnego tygodnika „Gość Niedzielny” w latach 1974-2003*. T. 1-2. Katowice.
- Warzachowska B. (2006), *Selekcja i preselekcja zbiorów w bibliotece naukowej na przykładzie Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*. „Biuletyn Fides”, nr 1/2, s. 104-114.
- Zwoźniakowa R. (1993), *Polskie Mzimu. Wybór felietonów Naty drukowanych w „Gościu Niedzielnym” w latach 1981-1992*. Katowice.

J. Dłużyńska, B. Warzachowska

***The archival-library collection of the editorial archive of „Sunday Guest”
Summary***

The archive of catholic weekly „Sunday Guest” („Gość Niedzielny”) was established in the year 1985 and is a typical example of editorial archive. The archive materials of the magazine were collected since the creation of the paper in 1923 but officially they weren't catalogued. The collection raised through years, results useful mostly to the „Sunday Guest” workers in their everyday job, as well as to investigators working on the source documents. The resource of the „Sunday Guest” archive is formed by materials collected in the basic sections: documents from the editorial office, press archive, reference collection, photo archive and special collection. Each year the archive collection increases with the new documents, which are carefully catalogued and stored to serve to the next generations of editors and investigators.